

szociálisok közötti fegyveres összecsapások. Ausztria 1938-ban a Német Birodalom „Ostmark” nevű tartománya lett. A háború alatt az ország aktív résztvevője volt a német hadigépezetnek, mégis sikerült 1945-ben az első náci áldozat szerepét felvennie. Sőt az amerikai sugallatra végrehajtott államosítással elkerülték, hogy a szovjetek a német tulajdonú üzemeket jóvátételként leszereljék. A sikertörténetet folytathatjuk, hiszen az egy főre eső Marshall-segély Ausztriában volt a legmagasabb. Az 1955-ös osztrák államszerződés garantálta Ausztria örökös semlegességét. A szociáldemokrata Bruno Kreisky kancellár, a „Napkirály” (1970–1983) reformjainak köszönhetően az ország gazdasága hatalmas fejlődésen ment át és modern ipari országgá vált. A kötet természetesen nem hallgatja el, hogy ennek az útnak is voltak árnyoldalai, ezek pedig a gyakori politikai- és korrupciós botrányok.

A tanulmányt részben publikált, részben publikálatlan dokumentumok gyűjtemé-nye követi. Mindkét kötet végén időrendi áttekintés, életrajzi ismertetések és választási eredmények segítik az információra éhes olvasót. Az itt bemutatott, széles szakirodalmi bázison és levéltári kutatáson alapuló kötetek az osztrák határ szomszédságában élők számára különösen hasznosak lehetnek.

JANKÓ FERENC

„Egy képről nem beszélni kell,
hanem nézni kell azt” – Fertl,
Evelyn – Münzer, Rita:
Burgenland. Menschen – Leben
– Fotografie.
Burgenländische Forschungen
Sonderband XXVII.
Eisenstadt, 2011.

A Burgenland 90 éves fennállását ünneplő könyvek sorában egy impozáns fotóalbum is napvilágot látott. A könyv nemcsak a képek száma miatt több mint egy propagandisztikus ünnepi kiadvány; szerzői – ahogy az előszóban írják – nemcsak a tartomány történetének legfontosabb pillanatait, politikai és társadalmi eredményeit, vagy építészeti látnivalóit kívánják megragadni, hanem a vidékies tartomány mindennapi történéseinek hangulatát is, az összeállítók által mottóul választott idézet szellemében elsősorban érzések közvetítése, kiváltása céljából.

A kötet rögtön a címlapjával is felhívja magára a figyelmet, jelezvén, hogy itt valami egyediről van szó, hiszen a borítón nem az ifjú osztrák tartomány valamely természeti vagy építészeti jelképe, netán címere, politikusa hirdeti

Burgenland valóságát, hanem két napfürdőző hölgy mosolyog a keménytáblán – no nem az olvasóra, hanem valaki másra –, a Fertő, az egyik szimbólum, egy vitorlással csak a háttérben látszódik. Meglepődésünk csak a szerzőket figyelembe véve oldódik: két hölgy, a színháztudományt, újságírást, majd régészetet és ókortörténetet tanult Evelyn Fertl, és a történelem–földrajz szakot végzett Rita Münzer jegyzi a kötetet.

A fókusz tehát ez esetben nem a fotográfusra, hanem a fényképek válogatóira esik. A válogatás pedig nem volt egyszerű vállalkozás, lévén hogy a burgenlandi tartományi levéltár fotógyűjteménye 300 000 képi dokumentumra rúg. Ez akkor is igaz, ha tudjuk, hogy a szerzők az utóbbi években a gyűjtemény rendezésével, digitalizálásával foglalatostkodtak. A fentiekből kifolyólag nemcsak a fényképek üzenete izgatja a recenzenst, hanem az is, hogy a társadalmi nemek, a *gender* szempontjai hogyan érvényesülnek a kötetben; miképp ragadható meg Burgenland „képi” történetének női olvasata? Természetesen e sorok írójának olvasata szintén szubjektív, mint ahogyan a csoportképzés, az osztályozás és a korszakolás szubjektivitása miatt az a statisztikai felosztás is, ami a kötet vizsgálatához készült (1–2. táblázat). Fontos tehát rögzíteni – a kötet bevezetőjével párhuzamosan –, hogy miképp a fénykép a valóság szubjektív megragadásaként fogható fel a fotográfus által, úgy az elkészült fényképek szintén szubjektív módon értelmeződnek újra az olvasó háttértudásának kontextusában.

Az album az összeállítók tréfájának köszönhetően egy kezdőrúgással indul, az első képen Julius Moravek von Ostenburg őrnagyot láthatjuk a kismartoni kaszárnya parkjában, egy katonai futball-mérkőzés elején. A második képen ugyanott egy katonai–civil táncmulatság képe. A Burgenlandot átvevő csapatokat akcióban csak a kismartoni kastély udvarában látjuk lefoglalt gépkocsikkal pózolni, illetve Darufalva (Draßburg) határában masírozni lovastiszttel az élen. A magyar „ellenállók” egy kép erejéig mutatkoznak, amint baromfiak társaságában, vélhetően a fotókészítés megszeppent hangulatában igazoltatják a polgári lakosságot. Tehát ha esetleg várnánk, fegyveres összecsapásoknak, Lajtabánság kikiáltásának, soproni népszavazásnak nincs lenyomata, Kismarton (Eisenstadt) tartományi fővárossá válása is csak egy demonstráció erejéig szerepel a kötetben.

Anélkül, hogy minden képről szót ejtenék – ezt a mottó szellemében kiváltképp nem szabad megtennem – az album néhány kompozíciós elvét kísérelem meg azonosítani. Az egyik ilyen rendező elv az egyszerű kronológiai tagolás mellett az, hogy a történelem „nagy eseményeit” mintegy zárójelbe téve, azokat a köznapi élet egyszerűségének-drámanélküliségének kontrasztjában mutatják meg. Így a tartomány születése közben ugyanúgy zajlanak a vallási ünnepek, éves vásárok, zenei koncertek; az Anschluss vagy a szovjet megszállás ideje alatt a sport- vagy a vallási események. S míg az egyik oldalpáron könnyes szemmel lépdelnek az 1956-os menekültek Kelénpatak (Klingenbach) utcáján, addig a másikon fürdőruhás felnőttek pihennek Meggyes (Mörbisch) strandján.

Természetesen előkerülnek a tartomány kezdeti vagy akár hosszan elhúzódó nehézségei is, így a kivándorlás, s különösen a közlekedési infrastruktúra elmaradottsága. Ez utóbbi téma markánsan végig is vonul a kötetben, s nem kevés fotón keresztül eljutunk a sárban araszoló lovas szekértől az autópálya-csomópont építésekig (1. táblázat).

Ennél is markánsabban ismétlődő téma Burgenland falusi jellege. A falusi életet megjelenítő és a mezőgazdasági munkák egy-egy jellegzetes, kínkeserves vagy épp vidám pillanatát felvillantó képek különösen a középső időszakban (1946–1989) dominálnak, s emelik ki a tartomány egyik fontos gyökerét. Csak az összetételében jóval vegyesebb, sokszínűbb kulturális témákat feldolgozó fotók, illetve a politikai témák kerülnek elő nagyobb arányban, különösen a harmadik, 1989 utáni időszakban. A politikai témákról meg kell jegyezni, hogy néhol indokolatlannak tűnik ez a felülreprezentáltság, annál is inkább, mert a politikusok valójában még több képen szerepelnek, hiszen rendre feltűnnek ott is, ahol az alaptémának (pl. gyáratvadás, sportrendezvény megnyitó, stb.) megfelelően máshogy kategorizáltam az adott fotót. Ez a politikusi jelenlét magyar olvasó számára mindenképp feltűnő; a képek akarva-akaratlanul azt sulykolják, hogy a tartomány vezetői alkotó részesei voltak Burgenland fejlődésének, s az összeállítók politikai lojalitását, de talán az osztrák társadalom politikum-elfogadását is mutatja egyben.

A tartomány természeti és épített környezete jobbára a fényképek háttérét adja, az album képein az emberi cselekvés és a történések vannak a középpontban. A természet jobbára csak egy-egy áradás képdokumentumán – így a hátsó borítón is – vagy az ember által felnevelt gólyasereg közeli fotóján kerül az előtérbe. A Fertő téli-nyári sportesemények vagy a turizmus színtereként kerül rendszeresen a könyv lapjaira. Ugyanígy a városi vagy falusi helyszínek – a fraknoi (Forchtenstein) vártól a kismartoni gettóig, a felsőri (Oberwart) háztól a meggyesi boltíves-tornácos parasztházig kulisszák, hátterek csupán. Csak néhány épület – pl. az épülő tartományi parlament, a leégett féltoronyi kastély (Halbturn), a levegőbe röpdülő alhoi (Markt Allhau) templom-torony – lép elő jelképpé, üzenethordozóvá.

	1921–1945		1946–1989		1990 után	
1. világháború	6	4,6	0	0,0	0	0,0
2. világháború	8	6,2	0	0,0	0	0,0
Szovjet megszállás	0	0,0	5	2,1	0	0,0
Politika, politikai esemény	18	13,8	25	10,5	19	19,6
Rendvédelem, honvédelem	2	1,5	2	0,8	7	7,2
Kivándorlás	1	0,8	3	1,3	0	0,0
Határ	0	0,0	9	3,8	0	0,0
Etnikumok	10	7,7	8	3,4	4	4,1

Vallás	3	2,3	9	3,8	2	2,1
Kultúra	15	11,5	33	13,9	25	25,8
Oktatás	4	3,1	3	1,3	1	1,0
Egészségügy, szociális élet	2	1,5	7	3,0	2	2,1
Tudomány	3	2,3	1	0,4	0	0,0
Városi élet	8	6,2	1	0,4	0	0,0
Falusi élet	2	1,5	25	10,5	2	2,1
Mezőgazdaság	13	10,0	29	12,2	13	13,4
Bányászat	3	2,3	6	2,5	0	0,0
Ipar	6	4,6	9	3,8	7	7,2
Közlekedés, közlekedésfejlesztés	10	7,7	14	5,9	1	1,0
Kereskedelem, közművek	2	1,5	9	3,8	2	2,1
Turizmus, szabadidő-eltöltés	9	6,9	13	5,5	3	3,1
Sport	5	3,8	23	9,7	8	8,2
Természet	0	0,0	3	1,3	1	1,0
	130	100,0	237	100,0	97	100,0

1. táblázat. Az ismerttetett kötet képi anyagának téma-megoszlása, három időszakban

Azt a sort folytatva, hogy milyen képeket látunk keveset, vagy nem látunk, feltűnhet, hogy viszonylag kevés a tartomány határ mentiségéhez, vasfüggöny-mellettiségéhez kapcsolható fotó. Ezek között is nagyjából azonos számban láthatjuk az 1956-hoz, a határhoz, illetve a határátvágáshoz, a magyar bevásárló-turizmushoz vagy az NDK-s határátöréshez kapcsolódó dokumentumokat, ezen kívül még egy kiállítás üdvözlő szövegét megjelenítő képet lehet idézni (Ein Grenzland baut auf). Viszonylag alulreprezentáltak tűnnek az etnikumok is, ezen belül is a magyar népcsoporttal kapcsolatos fotók kis számán morfondírozhat a hazai olvasó, kiváltképp, ha figyelembe vesszük a kétszer is előkerülő őrszigeti (Sieget in der Wart) néptáncsoportot, amelyről egyszer sem említik meg magyar kötődését. A vallási élet sem túl gyakran főszereplő, bár a templomépítéstől a templomtorony égéséig és – mint már említettem – felrobbantásáig jól keretezett a téma. A tudomány mellőzöttsége viszont talán érthető, néhány régészt látunk jobbra munkában – óhatatlanul eszünkbe juthat rosszmájúan, hogy vélhetően Burgenland őstörténetét kívánják kibogozni a feltárásokkal.

A 2. táblázat adatait szemügyre véve valamelyest információt kaphatunk arról, hogy mennyire érvényesült a nők és a férfiak számára az esélyegyenlőség, már ami a képekre, illetve a kötetbe kerülési esélyt illeti. A második és harmadik időszokról mondhatjuk el, hogy a női fotók nagyságrendileg felzárkóztak a maskulin témák mögé. (Módszertani szempontból meg kell jegyezni, hogy az emberalak nélküli képeket is beosztottam, pl. egy harcokcsi a férfiakhoz, egy vitorlás a nőkhoz került – ám ez már végképp szubjektív megítélés alapján történt.) Megjegyzendő viszont, hogy kevés a gyermek-témájú fotó, ez már az

oktatásügy keresztmetszetében is igen feltűnő sajátossága-hiányossága az albumnak, ezzel szemben az idők jóval gyakoribb portré-alanyok. A nők mint anyák így kevészer jelennek meg a fotókon, ehelyett leggyakrabban a dolgozó, és elsősorban a mezőkön, földeken, gyümölcsösben, szőlőben, vagy gyárakban dolgozó nők szerepelnek a képeken. De a vallási, népi ünnepeken, vagy a strandon mosolygó hölgyek kontrasztba állíthatók a politikai rendezvényeken feltűnő, fontoskodó férfiakkal is, akik mindemellett bányászkoznak, építkeznek, rakodnak, ásnak, gépeket működtetnek, gépek mellett pózolnak, szerszámokkal dolgoznak.

	1921-1945		1946-1989		1990 után	
Férfi	66	50,8	98	41,4	42	43,3
Női	6	4,6	58	24,5	21	21,6
Gyermek	6	4,6	9	3,8	2	2,1
Vegyes	52	40,0	72	30,4	32	33,0
	130	100,0	237	100,0	97	100,0

2. táblázat. Az ismertetett kötet képi anyagának megoszlása gender csoportok szerint, három időszakban

A recenzió végére érve megállapítható, hogy a kötet összeállítói elérték céljukat, kifejezetten gondosan megtervezett, egyedien válogatott, jó minőségű fotóreprodukciókat tartalmazó albumot nyújtottak át az olvasó kezébe, amely alkalmas az elgondolkodtatásra, s kiváltképp arra, hogy Burgenland-képünket bővítse. Akár azon az áron is, hogy bizonyos, másutt már-már elcsépelet témákat szorítottak némileg háttérbe, s cserébe megmutatták, hogy az építő-alkotó férfi mellett milyen fontos bázisa egy társadalomnak a falu benne a teremtő nővel.